

કચ્છના નગર મીસબાજના વાર્ષિક ઉત્સવ પ્રસંગે

કરાયલા સંવાદો

તથા

ગરબાઓ.

સંગ્રહ કરી પ્રસિદ્ધ કર્યા

શ્રી. શાન્તાગૌરી શા. મા. મોરબીવાલ લાસવાળા પુત્રી

સેક્રેટરી-સાહેબરા નગર મીસબાજ.

અમદાવાદ

સંવત ૧૯૭૨. સને ૧૯૧૫.

આવૃત્તિ ૧ લી—તકલ ૨૦૦.

છાપનાર

મહેશભાઈ પરમારશાઈ મહેર.

પ્રભાત પ્રિન્ટિંગ વર્કસ, નેહાલાલની પાળ-અમદાવાદ.

(૧)

અભિનંદન.

દેતા વાધે (૨) અભિનંદન તમને " અતી હર્ષ મને દેતાં વાધે;
વિધ વિધ દેહ છતાં એક રૂપે, આવી મળ્યાં સર્વ પ્રેમ સ્વરૂપે,
હરધડીએ એવું ક્યાંથી બને, દેતા વાધે. ૧
જેને અભિન્ન સદા હું ગણું છું, જેને હું મહાર્ સર્વસ્વ ભણું છું,
ભાળી તેને આજ મહારી કને, દેતાં વાધે. ૨
એક પ્રભુ તણા પ્રિય બાલક હો, સર્વ તણા શ્રેયસ્સાધક હો,
અંતરમાં આણીને રનેહને, દેતાં વાધે. ૩
સુગણ સુવાસી તમે સર્વ ફલને, એકંયની દોરી વડે ગુથીને,
આરોપી શોભાવુ પ્રભુ કહને, દેતાં વાધે. ૪
પ્રાપ્ત થજો સર્વ હિતની વસ્તુ, આપ ઇચ્છા પ્રતિ પ્રભુ વદો અરતુ,
એ શુભ ભાવ ધરી આપને. દેતા વાધે. ૫

શ્રી. ઉ.

(૨)

સ્ત્રીઓની ઉન્નતિ માટે વિચાર કરતી પાંચ સખીયો
તથા એક રૂપીનો સંવાદ.

(પાંચ સખીયો પ્રવેશ કરે છે.)

આરુલોચના—બહેનો, કેટલાક વર્ષો થયા પુરૂષો પ્રયત્ન કર્યા કરે
છે, છતાં મને તો આપણા દેશની, અરે, એ બહુ લાખો વિચાર બાબતુપર
મુકીએ અને આપણી જાતિનો જ વિચાર કરીએ તો મને તો કાંઈ ઉન્ન-
તિનાં ચિહ્ન જણાતાં નથી ને તેથી બહુ દીલગીરી થાય છે.

આરુભતિ—બહેન, ઉન્નતિ થએલી શી રીતે જણાઈ આવે. ઉન્નતિ
રૂપી રથના સ્ત્રી પુરૂષ રૂપી બન્ને પૈકાં છે. એક પૈકું આગળ ને આગળ
ચાલી શકે તેવી સ્થિતિમાં હોય ને બીજી પૈકું એક આંટા પછી ફરી શકે
તેમ ન હોય તો તે રથ આગળ કેવી રીતે ચાલી શકે ?

આરુચિત્રા—હારતો, સ્ત્રીઓની ઉન્નતિ વિના ગૃહની, કુટુંબની,
જાતિની, અને દેશની ઉન્નતિનો સભવ જ નથી. કેમકે ભવિષ્યમાં મોટાં સ્ત્રી

ગુજરાત વિદ્યાર્થી ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી અને પીઠાભિદ્ય વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૮૮૭

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સંપાદો તપા. ગાવળાચો

ગિણ્ય ૬૦૨૨

પુરૂષ રૂપ બનનાર બાળકોને નાનપણમાં માતાપાસેથી જ સંસ્કારો મળે છે. જેવા સંસ્કાર મળે તેવાં થાય. પિતા કરતાં માતાની જવાબદારી વધારે છે.

આરૂંશિલા—બહેન, તમે કહો છો એ સત્ય છે. આપણું સ્ત્રીજાતિની હાલની સ્થિતિ તો એવી છે કે ખરેખર દીલગીરી થયા સિવાય રહેતી નથી. આપણે તે માટે પ્રયત્ન કરીએ છીએ પણ તે પરમેશ્વર સફળ કરે ત્યારે.

આરૂંવદના—ચાલો બહેનો, આપણે તે માટે પરમ દયાળુ પરમાત્માની સ્તુતિ કરીએ. (એટલામાં સ્ત્રીઓની ઉત્તતિ માટે પ્રયત્ન કરનાર એક રૂપિ પ્રવેશ કરે છે).

પાંચે સખીઓ—(ઉભાં થઇ) જય સચ્ચિદાનંદ (કહી નમન કરે છે)

રૂપિ—જય સચ્ચિદાનંદ (કહી બેસે છે).

રૂપિ—કરો કરો જે કરવા ધારો છો તે કરો.

(પાંચે સખીઓ સ્ત્રીજાતની ઉત્તતિ માટે ઇશ્વરની સ્તુતિ કરે છે).

પ્રગતિ કરો નારીજાતિ તણી

અનુગ્રહ કરજો અમારા બધી (૨) સ્ત્રીજાતિ તણી.

ઉત્તત ગામી પુરૂષ સગે અમ, શી રીતે થાય સરખામણી (૨) સ્ત્રીજાતિ.

જેવી કરે કૃષિ ભૂમિ માહિ, તેવા ફળની કરે કાપણી (૨) સ્ત્રીજાતિ.

તેથી અમારી મનોભૂમિમાં, કરો વિશુદ્ધ બીજક વાવણી (૨) સ્ત્રીજાતિ.

ઉત્તતિ વેલીથી કરજો હે પ્રભો, અમ હૃદવાટિકા રળીયાણી (૨) સ્ત્રીજાતિ.

હે પ્રભુ નામ અમારૂં કરાવો, સાર્યક નિજ કુલ ઉદ્ધારણી (૨) સ્ત્રીજાતિ.

ગ્વાન અને વિદ્યા બળ આપો, માતની જડતા સઘણી (૨) સ્ત્રીજાતિ.

પુરૂષની સગે સત્કાર્યોમાં, કરો અમોને પ્રભો અગ્રણી (૨) સ્ત્રીજાતિ.

(સુની સાસુ જોઈ)

મહાસુનિ અમ સ્ત્રી ઉત્તતિની, ઉત્સુકતા આપને છે ધણી (૨) સ્ત્રીજાતિ.

અમ અર્થે પ્રભુને વિનવશો તો, આપનાં યજ્ઞશુ સદાના ઝણી (૨) સ્ત્રીજાતિ.

(બોલી રહી રૂપિને નમન કરે છે.) શ્રી. ઉ.

રૂપિ—આપુ, શુદ્ધ અતઃકરણથી પ્રયત્ન કર્યો કરો. પરમાત્મા તો પરમ દયાળુ છે, અતર્થામી છે. એના ઉપર શ્રદ્ધા રાખો. તે તમારી પ્રાર્થના જરૂર સાંભળશે. માટે દીલગીર ન થશો. હિમત રાખી ધીમે પણ દંડ પગલે આગળ ને આગળ ચાલો ને પ્રભુ તમને મદદ કરવા તૈયાર જ છે.

કલ્યાણમસ્તુ

(સર્વે જાય છે)

સૌ. શા. મો. લા.

(૩)

ગરબો.

(કામણ દીસે છે અલબેલા તહારી આંખમારે) એ રાગ.
 બહેની ! સ્નેહરંગ આનંદે નિત્યે મહાલજે,
 પતિવ્રત પાળજે બહેની !
 ભારતોની પુત્રી તું રૂડી,
 સહે અનુપમ દુખડાં ધીરી !
 હાંપિ મિડડે સુખડે તુજ સ્મિત રાખજે,
 વિમલ પ્રીતિ ઝાંખજે, બહેની !
 ધર્મશાસ્ત્રની અદ્ભૂત વાણી,
 સર્વ પથમાં નીતિ પ્રમાણી,
 દિવ્ય યુગ્મ તુજ પતિ-તુજ કેરું સુહાવજે,
 શિયળમાં રાચજે, બહેની !
 અનેક લાલચ તુજને નડશે
 પ્રેમ માર્ગમાં કટક પડશે,
 જગદીશ્વરપર શ્રદ્ધા સાચી રાખજે,
 તરીને તારજે, બહેની !
 નિર્બળતા હૃદયેથી ઉતારી,
 વિચાર ને આચાર સુધારી,
 પતિ ઉર વિરમી સતોષે સુખદા થજે,
 પતિ પ્રભુ માનજે, બહેની !
 માતૃ આપણી ભારતી જોતી,
 ખિન્ન ગાત્ર આંસૂડાં હોતી,
 પૂર્વ સ્થિતિ આહ્વાદક ગદ્ય કથા એની છે રે,
 અંતરમાં ફેરે, બહેની !
 બહેન, કુસપો, કયેશ કપાવી,
 ગૃહમંદિર સુખવાડી બનાવી,
 દિન નબળામાં આત્મ ઉદાર તું ધારજે,
 ખરું તુજ રૂપ તેરે, બહેની !
 અજ્ઞાનનું અધારું તોડી,
 સુનીતિ, લજ્જા, સુવ્રત જોડી,
 નિજ બાળક—શુદ્ધિને વૃત્તિ ખિલાવજે રે,
 ઉદયની આશ એ રે, બહેની !

શોકતિમિરની જગાળા તહારા,
કુટુંબમાં કરી શાન્ત, સૌખ્યદા,
તનમન આત્મોદ્ધાર સુધારા હાથ લે રે,
તોજ ઉન્નતિ થશે રે, ખેતી !
“ ગીતમાળા. ”

(૪)

સરસ્વતિના પ્રમુખપણા નીચે સ્ત્રીઓના ગુણાવગુણનો

ભરાએલો દરખાસ્ત.^૧

એક જણ—આજે ભરાશે સ્ત્રીઓના ગુણાવગુણનો દરખાસ્ત,
સરસ્વતિ પ્રમુખપદ લેશે, સાંભળજે સહ નાર.

ચોપાઇ.

સેવા—જ્ઞાનીને હું લાગું રમ્ય,
યોગીને હું વળી અગમ્ય,
સર્વે સદ્ગુણ આજે મથી,
સેવા વિણ તો સિદ્ધિ નથી.

સેવાધર્મ તો પરમ ગહન છે ખેતનો ! અતઃકરણથી મને સેવશે તો
સૌને બહાલાં થશે. સ્ત્રીઓનો ખાસ ધર્મ સેવા છે. નાનાં મોટા પ્રત્યે
પોતાની જુદી જુદી સેવા કરવી એજ સ્ત્રીઓનું કર્તવ્ય છે. સ્ત્રીઓની પવિત્ર
સ્નેહમયી સેવા વડેજ ગૃહસ સાર ઉત્તમ બને છે. ને તેવા ગૃહસ સારમાંથી
જ મહાન પુરૂષા ને મહાન સ્ત્રીરત્નો ઉત્પન્ન થએલાં છે.

ધર્મી—અરે હું હોઈ ત્યા તને કાણ પુછે ? સાંભળ.

હરિગીત.

જો સત્ય પૂછે તો સ્ત્રીઓમા જોર મહાઈ ચાલતું
સારું પરાયું ના ખમે બળ મહાઈ એમ કરાવતું.
શુભ કાર્યમા આડી પડુ સ્ત્રી જાતમા તો હું વસુ
નીત્યે વળી વધતી જતી હું ચિત્તમાંથી ના ખસુ.
ને હું હોઇશ ત્યા કોઈ પણ સદ્ગુણને આવવા નહિ દહ.

સહનશક્તિ—તું શું ના આવવા દે ! સ્ત્રી સ્વભાવમાં તો હું જન્મ-
થીજ જડાએલી છુ.

જડતા (બુદ્ધિની)—તું નહિ પણ હું જડાએલી છુ. જ્યાંસુધી સ્ત્રી-
ઓમાં હું છુ ત્યાંસુધી તો એકપણ સદ્ગુણતા ભાર શ
ધવા વિગેરે મહારાં સગાંને હું ખેલો આવકાર આપુ

દયા—તમે બધાં બોધ્યાં તે તો જાણ્યું, પણ મહારા વિના બધું નકામું. કઠોરતા એ સ્ત્રીસ્વભાવનું હુપણ છે, દયા એજ તેનું અતિ ઉત્તમ ગુણ છે.

હરિગીત.

વહુઓ અને ખીભાં ઉપર સ્ત્રીઓ દયા જો રાખશે
સંસારમાં સુખ મેળવીને આખરે વધારશે.

દયા વિનાની ગૃહણીનો સંસાર કદી સારી રીતે ગયો જાણ્યો છે !

નિર્દયતા—તને તો ધણુંએ મન છે, પણ તને સેવે છે કોણ ? ધણી
અજ્ઞાન સ્ત્રીઓમાં હું વાસ કરું છું. વહુઓને દુઃખ બહુ દેવડાવું છું.

તકરાર—જ્યાં આ નિર્દયતા હશે ત્યાં હું પણ જવાની ને સ્ત્રીઓને
તકરાર કરવા ઉત્કરવાની. કદાચ નિર્દયતા સાથે નહિ હોય તો પણ જ્યાં
જરા છીદ્ર દોડું કે તેમા પેસતાં મને વાર ન લાગે. મહારા બળની તમને
બધાંને કલ્પના શી રીતે આવે ?

નિર્દયતા—સાબાશ-બહેન-સાબાશ.

પ્રીતિ (પ્રેમ)—પણ નિર્દયતા ને તકરાર, સુશિક્ષિત સ્ત્રીઓમાં તો તમારા
કરતાં મહારો પગ વધારે મજબુત છે. મહારાથીજ સુખ મળે છે. હું પૃથ્વી
ઉપર સ્વર્ગ લાવું છું. વિષને અમૃત બનાવું છું પ્રાણી માત્રને આનંદની
ઉમ્મિદોથી નવડાવું છું સ્ત્રી પુરૂષના ગળામા રહેલી સોનાની સાકળને પર-
માત્માના પાદાર્પિદ સાથે બાંધું છું.

હું ન હોઉં તો સ્ત્રીઓનું જીવન નકામું છે.

હું ન હોઉં તો તેમનું લક્ષ્ય પણ નકામું છે.

હું બહાનું સ્વરૂપ છું, હું આનંદ અપાર છું.

જન્મ મારે છે દુર્ગુણો બધા જ્યાં એકલી હું છું.

નિંદા—હોઉં, હોઉં, કરે છે ગણ હોવું એજ મુશ્કેલ છે. તમારા
કરતાં તો સ્ત્રીઓમા મહાજ્ઞાન વિશેષ છે.

સ્ત્રીઓની તો જાત માહિ નિત્ય મહારો વાસ છે,

નવરાશમા નિદા એજ સ્ત્રીઓનો મુખવાસ છે.

બધા સદ્ગુણો મળી ગમે તેટલા ઉચા નીચા યાઓ પણ હું અને
મહારી બહેન ઇર્ષા સ્ત્રીઓની પ્રગતિ થવાજ નહિ દંધએ.

પતિભક્તિ—તમે બધાં નહીં હો તો ચાલશે પણ મહારા વિના તો

નહીજ ચાલે. મંદિરમા દર્શન કરવા જાઓ ન જાઓ,

જો પતિભક્તિ હશે તો સ્ત્રીઓને સંસાર સાગર

માં નહિ આવે.

મરાઠી સાખી.

તેથી—પતિભક્તિ એ મુખ્ય ધર્મ છે, તેથી પ્રભુ હસે છે,
સ્ત્રી જનનું તો સ્વર્ગ એજ છે, દુઃખો દૂર ખસે છે,
માટે પતિભક્તિ છે સાચી.

સર્વે—હા, હા, પતિભક્તિ છે સાચી.

ઉપજાતિ વૃત્ત.

સરસ્વતિ:— મેં સાંભળ્યું સર્વનું બોલવું આ,
ને ભિન્ન સત્યો દીસતાજ તેમા,
વિચારી છેલ્લું કહું છું તથાપિ,
બધ્યા વિના સિદ્ધિ નથી કદાપિ.

સુપાત્રો—હા, હા, બધ્યા વિના સિદ્ધિ નથી કદાપિ.

પતિભક્તિ—માટે જ્ઞાન મેળવવા તરફ દરેક સ્ત્રીએ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.
જુઓને એના ગુણો તો ગળ્યા ગણી શકાય તેવા નથી—સાંભળો:—

સુપાત્રો—વિષા નામ નરસ્ય રૂપમધિકું પ્રચ્છન્ન ગુપ્તં ધનં

વિષા મોગકરી યજ્ઞસ્રલકરી વિષા ગુરુણા ગુરુઃ ।

વિષા બંધુજનો વિદેશગમને વિષા પરા દેવતા

વિષા રાજસુ પૂજિતા ન તુ ધન વિષાવિહીનઃ પશ્યઃ ॥

નિર્દયતા—પણ વિદ્યા તો હથીયાર જેવી છે જેના હાથમાં હોય તે
ઉપયોગ કરી શકે. શુ વિદ્યાનો દુર્ગુણી નથી હોતા ? વિદ્યાની સાથે અમે
હોઈશુ તો અમારી જ સત્તા ચાલશે.

(ધર્મ પ્રવેશ કરે છે)

સુપાત્રો—અહો ! ધર્મ (કહી ઉભા થઇ નમન કરે છે) (દુષ્પાત્રો
મોઢુ ખગાડી આડુ જોઇ ઉભાં રહે છે).

ધર્મ—તમારી તકરાર મેં અતક્ષિમાંથી સાંભળી છે. ખરું તો એ છે કે—
એકલી નહીં સારીએ, વિદ્યા જો કે સુપૂન્ય છે
તે માટે ધર્મને સેવો, વિષા ધર્મેજ જોખતે ॥

સર્વે—વિષા ધર્મેજ જોખતે (કહી નમન કરી જાય છે).

૨. લી.

(૫)

ગરબો.

હયો સખી તુહિનો શૃંગાર, હાર, ચાલો, ચાલો, જોવાને ચદ્રમા,
જોને પ્રેમ ઘેલી ભૂમિનો, દેહાર, જોને ડાલે સુહિ આનંદમાં.
હારે ડાલે સુહિ આનંદમાં.

સાખી.

ધન્ય ધરસુંકરી તને, ચતુર્થેશ્વર તુજ કોન્ત,
શાન્તિ પાઠ પઢાવતો, સાધીને ઐશ્વર્ય,
ધરણી પડી પતિને પાય શિક્ષા । શરે ધરે રે,
ગુણીયલ ગોરી પતિગુણ ગાય, શાન્તિ ચિતે સ્મરે રે.
ધરોને બહેનો ધરતી માતાનું કલું કાન,
પ્રીતેથી કરો સંસારસુધારસ માન,

સાખી.

ચંદ્રસુખે ચીડાઇને તારાનાં મુખ સ્યામ,
સદ્ગુણીનું સુખ ભાળીને રમે દુષ્ટના રામ.
સખી જેને પતિનું માન,
તેના ગાંધર્વ ગાએ ગાન;
પામે દેવી સમાન સન્માન,
રમે રામા રસિક લઈ તાન.— ધરણી પડી.

સાખી.

ધરણી નાર સમ ગૃહિણીઓ સંવે સ્વામી પાય,
ચતુર ચંદ્ર સમ પતિ મળે જય જય ત્યા ઉચરાય.

ધરણી પડી.

“ગીતમાળા.”

(૬)

અંતિમ ઇશ્વરસ્તુતિ.

જય સુખધામ, મન અભિરામ, કરીએ આજ કોટિ પ્રણામ.
સ્મરિએ સર્વ સતત નામ, થાય સદૃશ નિજ અર્થ તમામ.—

જય સુખધામ, મન—

પ્રભુ આજ કરેણા રથપર ધરજો,
અમને શિખરપર પ્રભુ સ્થિર સત્વર કરજો.

મહા જ્ઞાનનું દાનરે (૨) પદ નિષ્કામ,

દો વદી હે વદન લલામ.

જય સુખધામ.

આ. ઉ.

સમાપ્ત.

